

Ronald Soetaert, Kris Rutten en Ive Verdoodt hebben het in de *zesde sessie* over het belang van representatie van/in het onderwijs. Ze presenteren een reeks films die verzameld kunnen worden onder de noemer 'Pygmalion-template', gaan in op sciencefiction en besteden aandacht aan cultuurproducten uit/over de derde wereld. Daarnaast komen een aantal voorbeelden van lesvoorbereidingen aan bod waarin gereflecteerd wordt over de rol van representaties en over de meerwaarde ervan in een onderwijscontext.

Ronde 1

André Mottart & Steven Vanhooren
Universiteit Gent
 Contact: *Andre.Mottart@Ugent.be*
Steven.Vanhooren@Ugent.be

Onderwijs als contact en confrontatie

In deze presentatie gaan we in op een aantal lesvoorbereidingen die ontwikkeld werden in een onderzoek naar 'meervoudige geletterdheid' (Mottart, 2002). In het onderzoek kwamen tegenstrijdige meningen over hoge en lage cultuur en over het nut en belang van bijvoorbeeld de literaire canon naar voren. Verder waren er ook pleidooien voor aandacht voor visuele geletterdheid, jeugdculturen, popmuziek, digitale culturen, multiculturele perspectieven, etc. Of met andere woorden: het debat weerspiegelde de complexiteit van het concept geletterdheid. In het onderzoek werd een verschuiving van een enkelvoudige, traditionele geletterdheid naar meervoudige geletterdheden vastgesteld. Een dergelijk inzicht heeft uiteraard gevolgen voor de kennisoverdracht. In het kader van het onderzoek werd dan ook een nieuw onderwijsconcept ontwikkeld, waarbij een les opgevat werd als een soort 'contactzone', een ruimte waarin verschillende perspectieven – maatschappij, leraar, leerling – met elkaar geconfronteerd worden. Concreet werd dus afgestapt van een onderwijsmodel waarbij de leraar de 'absolute' waarheid verkondigt. Er werden lessen uitgewerkt als voorbeelden van mogelijkheden om 'traditionele' inhouden uit de culturele geletterdheid (literatuur & geschiedenis) in onze postmoderne, digitale tijd te onderwijzen.

Aan de lerarenopleiding van de Universiteit Gent wordt de studenten gevraagd om een les voor te bereiden en die te ontwerpen naar het model van de 'contactzone'. Hieronder beschrijven we de opdracht zoals die geformuleerd wordt aan de leraren-opleiding.

1. Kies een onderwerp

Kies een onderwerp, gebaseerd op het curriculum (leerplan, eindtermen) van uw vakgebied en/of vanuit een meer interdisciplinair perspectief. Hou bij die keuze rekening met de volgende aspecten: relevantie voor de maatschappij (situeer het onderwerp binnen het openbare debat), relevantie voor de leefwereld van de leerlingen (situeer het onderwerp binnen de jeugdcultuur), relevantie binnen het vakgebied (situeer het onderwerp binnen het kennisdomein).

2. Wat? Theoretische voorbereiding

Formuleer uw probleemstelling.

Situeer het probleem (thema, onderwerp); analyseer en problematiseer wat zal behandeld worden. Doe dit vanuit:

- a. het vak
- b. de openbaarheid
- c. de leefwereld/de school

Analyseer de constructie (via diverse discours en representaties, via een historisch perspectief, etc.). Verzamel bronnen en illustraties waaruit diverse perspectieven op een bepaald thema/onderwerp in beeld worden gebracht.

3. Hoe? Praktische voorbereiding

Ontwerp een les op basis van de theoretische voorbereiding met aandacht voor dezelfde aspecten. Let wel, dit keer starten we met de leefwereld van de leerlingen en confronteren we de inzichten die zij aanbrengen met deze uit het openbare debat en uit het vak.

De opdracht werd geconcretiseerd aan de hand van een aantal modules die we introduceerden in het vak *Maatschappelijke en wetenschapsfilosofische analyse van de vakinhouden*.

MODULE 1

1. Kies een onderwerp

nationalisme/globalisering (casestudy: *De Leeuw van Vlaanderen*)

2. Wat? Theoretische voorbereiding

- a. [vanuit het vak] Hoe wordt *De Leeuw van Vlaanderen* benaderd in geschiedenis en literatuur? Welke zijn de verschillende visies op deze roman?
- b. [vanuit de openbaarheid] Hoe spelen deze roman en de figuren van Conscience een rol in de maatschappij?

- c. [vanuit de leefwereld/de school] Wat weten de leerlingen van het verhaal (feiten en fictie)? Hoe hebben ze het verhaal leren kennen? Wat vertellen en vertelden schoolboeken over dit verhaal?

3. Hoe? Praktische voorbereiding

We openen de les met een klasgesprek rond de kennis van de roman en de historische achtergrond van het verhaal. Wat weten de leerlingen? Daarnaast beogen we een reconstructie van de beeldvorming rond *De Leeuw van Vlaanderen*. We presenteren en analyseren fragmenten uit films, stripverhalen, romans, krantenartikels, documentaires, etc. Vervolgens problematiseren we de beeldvorming, de visie, de ideologie, etc. die uit deze fragmenten spreekt. We thematiseren het debat door de leerlingen te confronteren met fragmenten uit schoolboeken waarin *De Leeuw van Vlaanderen* behandeld wordt.

MODULE 2

1. Kies een onderwerp

canon (casestudy: *Robinson Crusoe*)

2. Wat? Theoretische voorbereiding

- [vanuit het vak] Hoe wordt de canon benaderd binnen het vakgebied? Waarom wordt en werd *Robinson Crusoe* als een canonwerk gelezen in onze cultuur? Hoe wordt het verhaal besproken in een specifiek kennisgebied (literatuurgeschiedenis, kritiek)?
- [vanuit de openbaarheid] In welke kringen – netwerken – functioneert dit werk vandaag en vroeger? Welke rol speelt dit werk in het maatschappelijk debat?
- [vanuit de leefwereld/de school] Welke rol speelt dit werk in de leefwereld van de leerlingen? Hoe heb je het verhaal zelf leren kennen? Waar vind je verwijzingen in de populaire cultuur (film, strips, reclame)?

3. Hoe? Praktische voorbereiding

We openen de les met een klasgesprek rond het verhaal van *Robinson Crusoe*. Kennen de leerlingen het verhaal? Wat precies herinneren ze zich van de figuren? Hoe hebben ze het verhaal leren kennen? We presenteren en analyseren fragmenten uit diverse bewerkingen van de roman: stripverhalen, jeugdbewerkingen, Disney-versies, postmoderne herschrijvingen, etc. Vervolgens focussen we ons op verschillende perspectieven. Bijvoorbeeld: het perspectief van de natuur (welke visies op het milieu komen aan bod in de diverse bewerkingen?), het multiculturele perspectief (hoe worden de blanke Robinson en de gekleurde Vrijdag afgebeeld?), etc.

MODULE 3

1. Kies een onderwerp

multigeletterdheid (casestudy: het landschap)

2. Wat? Theoretische voorbereiding

- a. [vanuit het vak] Hoe werd en wordt de natuur (het landschap) verbeeld en gerepresenteerd in de cultuur? Hoe werd het landschap afgebeeld in verschillende tijdperken (in de middeleeuwen als achtergrond, in het impressionisme op de voorgrond, vandaag ontstaat landscape art, etc.)
- b. [vanuit de openbaarheid] Welke rol spelen schilderijen, romans, gedichten, films, reclame, computergames, etc. in onze visie op de natuur, het landschap, etc.?
- c. [vanuit de leefwereld/de school] Welke voorbeelden van representatie vinden we in jeugdculturen?

3. Hoe? Praktische voorbereiding

We beginnen de les met een inleidend gesprek over 'het landschap'. Waar denken de leerlingen spontaan aan wanneer ze het woord 'landschap' horen? Welke concepten verbinden ze met het woord 'landschap'? In welke kunstvormen wordt 'het landschap' in beeld gebracht? Vervolgens tonen we schilderijen uit diverse tijdperken (middeleeuwen, renaissance, impressionisme, expressionisme, surrealisme, nu) en vragen we de leerlingen om 'het landschap' te beschrijven. Daarna geven we tal van voorbeelden uit andere visuele kunsten (bv. fotografie) waarin 'het landschap' een prominente rol kan spelen. Ten slotte reflecteren we, samen met de leerlingen, over het belang ervan in romans, gedichten, videogames, etc.

Al ruim vijf jaar bereiden leraren-in-opleiding met diverse culturele voorkeuren en kennis lessen voor vanuit deze principes. Het aantal lesvoorbereidingen die we voorhanden hebben, is dan ook imposant en strekt zich uit over de meest uiteenlopende thema's en onderwerpen. Sinds kort hebben we het materiaal zoveel mogelijk gedigitaliseerd en online beschikbaar gesteld. In dat verband bleek de recente introductie van *WebQuest* een heel interessant element. Immers, de vragen die we hierboven als algemene formule stelden, bleken te passen bij een sjabloon dat voor digitale lesvoorbereidingen ontwikkeld werd.

Naast deze aandacht voor onderwerpen die duidelijk met 'het vak' te maken hebben, hebben we ook de mogelijkheid gecreëerd om lesvoorbereidingen te maken, waarin we specifiek de vraag stelden naar nieuwe jeugdculturen en/of subculturen. Tijdens de lessen werden voorbeelden gegeven van analyses uit Cultural Studies en van recente studies rond 'computergames'. De opdracht die de studenten meekregen werd als volgt geformuleerd:

Beschrijf nieuwe vormen van geletterdheid/cultuur die ontstaan bij jongeren vanuit twee perspectieven:

1. Maak een analyse van het soort geletterdheid/cultuur (bijvoorbeeld: weblogs, computergames, chatten, muziekgenres zoals rap, hiphop, metal, gothic, etc.)
2. Suggereer wat met deze nieuwe vormen van geletterdheid/cultuur kan gedaan worden in het onderwijs.

Steeds opnieuw stellen we ons dezelfde vraag: “hoe kunnen jeugdculturen aan bod komen in de lerarenopleiding én in het secundair onderwijs?”

Het is precies door het onderzoek en de presentaties van onze studenten over hun cultuur dat wij interesse kregen in voor ons onbekende gebieden binnen de jeugdcultuur: pareltjes van muziek in reggae, staaltjes van vakmanschap in graffiti, complexe strategieën in het spelen van games, etc. Bovendien is er ook sprake van een educatief perspectief, aangezien het interessant is om te zien hoe jongeren ook buiten de schoolmuren leren. Dit is niet alleen inhoudelijk interessant, want ook over de manieren waarop jongeren spontaan leren, kunnen we één en ander opsteken. Belangrijk lijkt dat we afstappen van de beschrijving van jeugdculturen als zinloos amusement dat losstaat van elke vorm van leren. Precies in de jeugdculturen worden identiteiten geconstrueerd, wordt met vormen van leren geëxperimenteerd en wordt een sociale positie en ruimte geconstrueerd. Dat laatste leidt tot wat centraal staat in heel wat bijdragen in *De Cultuur van het Lezen*. Immers, in onze postmoderne maatschappij krijgen we te maken met tal van subculturen die één voor één hun eigen verhalen van zingeving hebben. Ondanks hun eigenheid en verscheidenheid hebben ze toch één element met elkaar gemeen: het gaat om verhalen waarin jongeren zélf als actoren kunnen optreden en niet alleen als passieve consumenten van de verhalen van anderen¹.

Referenties

Mottart, A. (2002). *Onderwijs en kennis als postmoderne constructie. Onderzoek naar handelingsoriëntaties voor leraren*. Proefschrift ingediend tot het behalen van de academische graad van Doctor in de Pedagogische Wetenschappen. Gent: Academia Press.

Mottart, A. & Soetaert, R. (2002). “Geletterd lezen. Van enkelvoud naar meervoud”, in: Raukema, A., Schram, D. & Stalpers, C. (red). (2002). *Lezen en leesgedrag van adolescenten en jongvolwassenen*. Stichting Lezen reeks 5. Delft: Uitgeverij Eburon, p. 249-262.

¹ Met onze aandacht voor subculturen sluiten we aan bij een initiatief van de Gentse groep ‘Ladda’ die met *Talkie Walkie* een aantal lezingen organiseert rond subculturen. Eind november 2006 verschijnt *Talkie Walkie*, een boek waarin jongerenculturen in al hun aspecten centraal staan.

Mottart, A., Soetaert, R. & Verdoodt, I. (2003). "Digitalisering & cultuur. Onderwijs als *contact zone*." *Spiegel der Letteren*, 45 (4), p. 431-450. Online beschikbaar op: http://poj.peeters-leuven.be/issue.php?journal_code=SDL&issue=4&vol=45

Rutten, K. & Soetaert, R. (2006). "Het lezen van de subcultuur", in: Ladda (red.) (2006) *Talkie Walkie*, Gent: Acco.

Ronde 2

Johan Van Iseghem

K.U. Leuven

Contact: johan.vaniseghem@kuleuven-kortrijk.be

johan.vaniseghem@arts.kuleuven.be

Literatuurdidactiek als confrontatie

De recente publicatie van Soetaert e.a. wil 'aanzet [...] zijn tot een ontleding van de problematiek en tot voortzetting van de dialoog' over literatuur en lezen: 'Een dialoog die gericht is op het vinden van een zinvol en breder gedragen perspectief op wat leescultuur is en in de toekomst kan zijn'.² Uitgedaagd door mogelijke consequenties daarvan voor het onderwijs en op vraag van de organisatoren van de HSN-conferentie reik ik in deze lezing een aantal persoonlijke reflecties aan, gekoppeld aan een voorbeeld voor de praktijk.

Waarom schrijven lerarenopleiders over *De cultuur van het lezen*? Allicht omdat de verzuchting dat de jeugd niet leest, ook *hen* bezighoudt. Lezen, boeken, je iets voorstellen nadat woorden het hebben opgeroepen: het zijn vanzelfsprekendheden in wat Soetaert 'humanistische cultuur' noemt³. Die bekommernis om het leesgedrag van jongeren ontstaat veelal uit de overtuiging dat de samenleving vroeger een gunstiger voedingsbodem voor leesactiviteit vormde – het 'waar-is-de-tijd-gevoel'. Maar over welke 'tijd' gaat het dan? Die toen lectuurkeuze werd beperkt door 'zedelijke' quote-ringen? Toen je de boeken pas mocht lezen wanneer je ouder was? Toen sommige titels taboe waren met als gevolg dat iedereen ze onder de bank gelezen had? We willen het lezen stimuleren, maar vooral afremmen lijkt stimulerend te werken – al is dat natuurlijk een boutade.

² Ronald Soetaert, *De cultuur van het lezen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie, 2006, 3. Hieronder verder 'Soetaert 2006'.

³ Id., 9 en 11.